

EYYÜBİ EFENDİ KANUNNAMESİ HAKKINDA YENİ BİR DEĞERLENDİRME

Abdülkadir ÖZCAN*

Sosyal Bilimler içinde Tarih yeni belgeler, kaynaklar ve bilgiler buldukça yenilenen bir konuma sahiptir. Yani, zaman içinde tarihi bilgi ve kanaatlerin değişebileceği her zaman mümkün olan bir husustur. Tarihi araştırmalar içinde ise metin tenkidi ve neşri için en nankör çalışmadır denilse yeridir. Zira böyle bir araştırmada hem eserin sağlam bir metnin verilmesi, hem de bu eserin kaynakları ve tesirlerinin belirlenmesi söz konusudur. Birçok yazması bulunan, fakat müellif hattı bulunmayan eserlerin neşri daha da zordur. Zira önce müellifin kaleminden çıkmış nüshaya en yakın metnin tesbiti, bunun için de mevcut yazmaların çok ince bir karşılaştırılmasının yapılması gerekmektedir. Müellifin kaleminden çıkmış veya dünyada tek yazması bulunan (unique) eserler için bu külfet söz konusu değildir. Günümüze tek nüshası ulaşmış, fakat okunması güç yazmalar için de, sağlam bir metnin tesbiti için, bu nüshanın dayandığı bir başka kaynak veya bu nüshadan yararlanılarak yazılmış bir başka eser yardımcı olabilmektedir.

Nitekim tarafımızdan yayımlanmış olan *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'nde (İstanbul 1994) bu yol izlenmiş, eserin günümüze intikal etmiş olan kötü bir yazmasının okunamayan kelimeleri için sık sık Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Telhîsü'l-biyan fî Kavânîn-i Al-i Osman* adlı eserine müracaat edilmişti.

Ancak bizim burada söz konusu edeceğimiz husus *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'nin metni değildir. Söz konusu çalışmamızda esere adının verildiği Eyyubî Efendi'nin kimliği ve hayatı hakkında hiç bir bilgi edinilmediği; meçhul müellifin, dibâcesinin bile bulunmadığı eserinin hiç bir yerinde kendisinden imaeen bile söz etmemiş olmasının, bizi, burada bulunması muhtemel kırıntı bilgilerden de mahrum bıraktığı; bilinen veya ulaşılabilen yegane nüshasının İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, TY, nr. 734'te bulunan *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'nin Osmanlı saray, devlet, askerî ve malî

* Prof. Dr. Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

teşkilâtıyla ilgili bilgiler verdiğinden bahsedilmiş, ayrıca hazine ile ilgili bölümün M.Belin, Ahmed Rasim, Ömer Lütfi Barkan tarafından değerlendirildiğine temas edilmişti (bk. Giriş).

Bizim burada tekrar ele alma ihtiyacı duyduğumuz husus *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'nin kaynağı meselesidir. Adı geçen çalışmamızda bu kanunnâmenin başlıca kaynağının Hazerfen Hüseyin Efendi tarafından telif edilen *Telhisü'l-beyân fi Kavânin-i Al-i Osman* olduğu ifade edilmişti (s.16). Gerçekten , yapılan karşılaştırılmalarından bu iki eserin çok yakın bir benzerlik içinde olduğu tesbit edilmiş ve yukarıdaki kanaate varılmıştı. Ancak, her iki eser, özellikle *Telhisü'l-beyân* üzerindeki müteakip çalışmalarımız, zaman içinde bu kanaatimizin değişmesine yol açmıştır. Bunun başlıca sebebi, *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'nin 1071 (1660-1661) yılı bütçesini vermiş olmasıdır. *Telhisü'l-beyân*'ın telif tarihi ise 1692'dir. Bu durumda Eyyubî Efendi'nin, eserini yazarken, telif tarihinden 30 yıl kadar sonra derlenmiş bir kanunnâmeyi kullanmış olması oldukça zayıf bir ihtimaldir. Kaldı ki, *Telhisü'l-beyân*, *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'ne göre çok mufassaldır ve bu ikincisinin metni *Telhisü'l-beyân*'ın farklı yerlerinde âdetâ serpiştirilmiş haldedir.

Her iki eser arasındaki paralelliğin izahı, ya Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Eyyubî Efendi kanunnâmesi*'ni kaynak olarak kullandığı veya iki müellifin ortak bir kaynaktan istifade ettiği şeklinde yapılabilir. Şayet Hüseyin Efendi kaynak olarak *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'ni kullanmışsa, ondaki eksiklik ve boşlukları bir başka eserden yararlanarak doldurmuş olmalıdır. Ancak bu kanaat doğru ise, çalışmamızın 19. sayfasında gösterilen *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'ndeki fazlalıkların da açıklanması gerekmektedir. Yok eğer Hüseyin Efendi ona da kaynaklık eden bir başka kanunnâmeyi kullanmışsa, bu eksiklikleri yine başka eserlerle tamamlamış olmalıdır.

Hulâsa, eserler üzerindeki çalışmalarımız sırasında *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'nin, kaynak olarak kullandığı *Telhisü'l-beyân*'dan istifade edilerek yazılmış olmasının uzak bir ihtimal dahilinde bulunduğu, iki esen arasındaki paralelliğin ise, ya Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Eyyubî Efendi Kanunnâmesi*'ni kaynak olarak kullandığı veya her iki eserin ortak bir kaynağının bulunduğu şeklinde izah edilebileceği, devam eden araştırmalarımız sonunda belki bu hususun da aydınlığa kavuşabileceği ümidinde olduğumuzu belirtmek isterim.

SUMMARY

A New evaluation on th Kannunname of Eyyubi Efendi

In the introduction of my recent publication of my enique copy of the kararname of Eyyubi Efendi I said that Eyyubi Efendi mainly used Telhisu'l-beyan fi Kavanin-i Al-i Osman on his source. However my recent study indicated that the case was on the contrary. I understand that The Kanunname of Eyyubi was the source of Telhisu'l-beyan or at least these two works used the same unknown source.